

Speciální pedagogika 2

Specifické poruchy učení

Kontaktní údaje; PhDr. Lenka Gajzlerová

gajzlerova@ped.muni.cz

Osnova

- předmět a klasifikace
- charakteristika jednotlivých dysporuch
- etiologie
- LMD, ADD, ADHD
- poradenství - systém péče o žáky se SPU
- vzdělávání žáků se SPU – zásady přístupu, hodnocení
- reedukace SPU
- diagnostika SPU
- literatura

Specifické poruchy učení a chování

Obsah a podmínky vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Terminologie

- Specifické poruchy učení (SPU), Specifické poruchy učení a chování (SPUCH).
- Specifické vývojové poruchy učení (SVPU).
- Vývojové poruchy učení (VPU).
- Žáci se SPU jsou žáci se SVP (se zdravotním postižením).

Legislativní vymezení

- Školský zákon č. 561/2004 Sb. ve znění pozdějších předpisů
 - o § 16 Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami
- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů (116/2011)
- Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů (147/2011)

Žák se SVP

- Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) je osoba se:
 - o Zdravotním postižením – MP, TP, ZP, SP, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus, PU, PCH.
 - o Zdravotním znevýhodněním – zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc, lehčí zdravotní poruchy vedoucí k PU, PCH.
 - o Sociálním znevýhodněním – rodinné prostředí s nízkým socio-kulturním postavením, ohrožení soc. patologickými jevy, nařízená ÚV, uložená OV, postavení azylanta a účastníka řízení o udělení azylu na území ČR.

Terminologie

- Dyslexie - specifická porucha čtení
- Dysgrafie - specifická porucha psaní
- Dysortografie - specifická porucha pravopisu
- Diskalkulie - specifická porucha matematických schopností

Česká specifika

- Dyspinxie - specifická porucha kreslení

- Dysmúzie - specifická porucha hudebnosti
- Dyspraxie - specifická porucha schopnosti vykonávat složité úkony

Předmět - definice

- „Poruchy učení jsou souhrnným označením různorodé skupiny poruch, které se projevují zřetelnými obtížemi při nabývání a užívání takových dovedností, jako je mluvení, porozumění mluvené řeči, čtení, psaní, matematické usuzování nebo počítání.
- Tyto poruchy jsou vlastní postiženému jedinci a předpokládají dysfunkci CNS.
- „I když se porucha učení může vyskytovat souběžně s jinými formami postižení
 - o (jako např. smyslové vady, mentální retardace, sociální a emoční poruchy)
- nebo souběžně s jinými vlivy prostředí
 - o (např. kulturní zvláštnosti, nedostatečná nebo nevhodná výuka, psychogenní činitelé),
- není přímým následkem takových postižení nebo nepříznivých vlivů.“

(Matějček, 1995, s. 24)

Odborníci

- ČR
 - o Matějček, Langmeier, Zelinková, Tymichová, Pokorná,
 - o Mareš, Skalická, Kocurová, Novák, Košč, Kučera.
- Zahraničí
 - o Bakker, Barkley, Munden, Train, Reifová, Orton.
- německá literatura
 - o Spezielle Lernprobleme.
- anglická literatura
 - o Learning disabilities
 - o Specific learning difficulties (SpLD).
- Výskyt: 2-4%

Pojetí

- SPU postihují oblasti a výkonnosti, které jsou důležité pro vzdělávací proces
- Problematika SPU má interdisciplinární charakter:
 - o oblast pedagogická, psychologická, lékařská, jazykovědná
- Terminologie
 - o směrem k humanizaci oboru □ žák, student, osoba se SPU.
- U jednotlivých osob s SPU se vyskytuje řada příznaků, které se těžko zobecňují

Charakteristika jednotlivých dysporuch

Současná definice dyslexie

(Mezinárodní dyslektická společnost, 2003)

Dyslexie je specifická porucha učení, která je

- neurobiologického původu.
- Je charakterizovaná obtížemi se správným a/nebo plynulým rozpoznáním slova a špatným pravopisem a dekodovacími schopnostmi.
- Tyto obtíže jsou typickým následkem deficitu ve fonologické složce jazyka,
- který je často neočekávaný ve vztahu k ostatním poznávacím schopnostem a k podmínkám efektivní výuky ve třídě.
- Mezi sekundární následky mohou patřit problémy s porozuměním čteného a omezené čtenářské zkušenosti, které brání růstu slovní zásoby a základních znalostí.

Dyslexie

- lat.lexis-řeč, jazyk
- specifická porucha čtení, projevující se neschopností naučit se číst běžnými výukovými metodami.
- „Potíž se slovy“, porucha ve vyjadřování řeči psanou (v psaní) a ve zpracování psané řeči (ve čtení)
- Projevy:
 - o problém v rozpoznání a zapamatování jednotlivých písmen, tvarově podobných písmen (b-d, s-z, t-j),
 - o záměny akusticky (zvukově) podobných hlásek (a-e-o, b-p),
 - o obtíže ve sluchové diferenciaci a diskriminaci hlásek,
 - o neschopnost akustické a optické analýzy a syntézy slov,
 - o obtížné skládání hlásek a písmen do slabik a souvislé čtení slov
 - o souvisí s oslabením v oblasti spolupráce mozkových hemisfér a s očními pohyby
 - o přidávání nebo vynechávání písmen, slabik, slov,
 - o domýšlení si textu, odhadování slov apod.
- Porucha postihuje rychlost, správnost čtení a porozumění textu.

Školské důsledky dyslexie

- vliv na osobnost žáka,
- pocit napětí ve výuce jazyka i jiných předmětů,
- snížení celkového školního výkonu,

- riziko neurotizace dítěte,
- obtíže s fonémovou segmentací,
- porucha slovní paměti a vizuálního vnímání,
- problémy s rozlišováním písmen,
- žák nezvládá techniku rychlého či letmého čtení,
- reprodukce textu je mnohem lepší než čtení textu,
- čtení s nerovnoměrným a přerývaným rytmem

Dysgrafie

- specifická porucha grafického projevu, postihující zejména celkovou úpravu písemného projevu, osvojování jednotlivých písmen, napodobení tvaru, spojení hlásky s písmenem a řazení písmen.
- Projevy:
 - o záměna tvarově podobných písmen, obtíže při zapamatování tvarů písmen, při jejich napodobování,
 - o písmo je neuspořádané, těžkopádné, neobratné → často obtížně čitelné,
 - o nestejná velikostí grafémů,
 - o potíže s dodržáním lineatury → neschopnost udržet písmena na řádku
 - o pomalé a namáhavé psaní → neupravený písemný projev
 - o obsah napsaného v časové tísni nekoresponduje se skutečnými schopnostmi žáka
 - o vadné držení psacího náčiní

Školské důsledky dysgrafie

- špatná úprava dětského písemného projevu
- nestačí průměrnému tempu
- většího množství chyb (při diktátech, časově limitovaných úkolech)
- neúhledné psaní, ani přehledného rozvržení textu
- problémy s udržení horizontální roviny písma
- mimořádně velká či naopak malá písmena
- tendence směšovat psací a tiskací písmeno
- zápis slov foneticky (tak, jak slyší)
- nutná vysoká míra koncentrace na psaní
- obtížná koncentrace na obsahovou a gramatickou stránku projevu
- matematika:
- správný zápis čísel, problémy v řešení slovních úloh

Dysortografie

- specifická porucha pravopisu, často se vyskytující společně s dyslexií.
- Nepostihuje celou oblast gramatiky jazyka, ale týká se pouze tzv. specifických dysortografických jevů – délka samohlásek, měkčení, sykavky, hranice slov v písmu.
- Objevují se vynechávky, záměny tvarově podobných písmen v písemném projevu. Porucha negativně ovlivňuje proces aplikace gramatického učiva. Při reedukační péči dělá dítě chyb méně, potřebuje na správné napsání více času. V časově limitovaných úkolech se mohou chyby znovu objevovat. Chyby se mohou vyskytnout, i když si dítě jev osvojilo a umí je ústně použít.
- Projevy:
 - o specifické dysortografické chyby:
 - o rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek,
 - o rozlišování slabik dy – di, ty – ti, ny – ni,
 - o rozlišování sykavek,
 - o vynechávání, přidávání, přesmykávání písmene, slabiky, záměny tvarově podobných písmen a nedodržování hranice slov v písmu;
 - o obtíže při osvojování a procesu aplikace gramatického učiva a při aplikaci gramatických jevů.

Školské důsledky dysortografie

- při reedukační péči dělá dítě chyb méně, potřebuje na správné napsání více času
- nezvládá krátce limitované úkoly, zejména psaní diktátu a desetiminutovek
- v časově limitovaných úkolech se mohou chyby znovu objevovat
- chyby se mohou vyskytnout, i když si dítě jev osvojilo a umí je ústně použít
- obtíže se projevují i při výuce cizího jazyka
- obtíže s rozlišováním grafických symbolů
- při psaní písmen často zaměňují pořadí

Dyskalkulie

- specifická porucha matematických schopností. Týká se zvládnutí základních početních výkonů.
- dvojí dělení
 - o dle L. Košče (6 typů)
 - Praktognostická Verbální
 - Lexická Grafická
 - Operační Ideognostická
 - o dle J. Nováka (5 typů)
 - Kalkulastenie

- Kalkulastenie emocionální
- Kalkulastenie sociální
- Kalkulastenie didaktogenní
- Hypokalkulie
- Oligokalkulie
- Vývojová dyskalkulie
- Akalkulie

Dělení dle L. Košče

- Praktognostická
 - narušení matematické manipulace s předměty nebo nakreslenými symboly
- Verbální
 - problémy při označování množství a počtu předmětů, operačních znaků, matematických úkonů
- Lexická
 - neschopnost číst číslice, čísla, operační symboly.
- Grafická
 - neschopnost psát matematické znaky
- Operační
 - porucha schopnosti provádět matematické operace (sčítat, odčítat, násobit, dělit)
- Ideognostická
 - porucha v chápání matematických pojmů a vztahů mezi nimi ($4 = 3+1$, $4 = 2 \times 2$), obtíže s řešením slovních úloh (převedení zadání do systému matematického zápisu)

Školské důsledky dyskalkulie

- potíže s aritmetickými výpočty
- úzce souvisí i s dalšími poruchami - dyslexie a dysgrafie
- často zažívají intenzivní úzkost při řešení aritmetických příkladů
- špatná úprava □ často chyby ve výpočtech
- řešení slovní úlohy - přesně neví, jaký problém má řešit
- je schopen řešit úlohu logickou úvahou, ale v detailech selhávají
- problém s nalezením chyby v příkladu
- nedokonalé numerické představy
- lépe řeší žáci úlohu u tabule než v sešitech
- při řešení úlohy si žák vybaví maximálně 2 následující kroky

další SPU

- Dyspinxie
 - o specifická porucha kreslení charakteristická nízkou úrovní kresby. Neobratné, tvrdé zacházení s tužkou. Neschopnost převést představu z trojrozměrného prostoru na dvojrozměrný papír. Potíže s pochopením perspektivy.
- Dymúzie
 - o specifická porucha postihující schopnost vnímání a reprodukce hudby, obtíže v rozlišování tónů, zapamatování melodie, rozlišováním a reprodukcí rytmu. Potíže se čtením a zápisem not souvisí s dyslektickými a dysgrafickými projevy.
- Dyspraxie
 - o specifická porucha obratnosti, schopnosti vykonávat složité úkony, projevující se při běžných denních činnostech i ve vyučování. Projevuje se pomalostí, nešikovností, špatnou úpravou. Obtíže se projevují v psaní i řeči.

Deficity dílčích funkcí

- Dílčí funkce jsou základní schopnosti, umožňující diferenciaci a rozvoj vyšších psychických funkcí (řeči a myšlení)
- v dalším vývoji jsou pak předpokladem, o který se opírá dovednost čtení, psaní, počítání i přiměřeného chování
- deficity v dílčích funkcích vyjadřují oslabení základních schopností □ vedou k obtížím v učení a chování
 - o projevy, mohou znamenat riziko ve vztahu ke vzniku SPU
- Nehovoříme o poruše, ale deficitu některé z dílčích funkcí
 - o projevují se v různé míře a intenzitě, nemusí být u všech jedinců se SPU
- diferenciacie figury a pozadí (zaměření pozornosti)
- optická a akustická percepce a diferenciacie
- funkce intermodálního kódování
- optická, akustická a intermodální krátkodobá a dlouhodobá paměť
- koncentrace pozornosti
- motorika, grafomotorika
- funkce seriality
- vnímání schématu těla a orientace v prostoru
- Sindelarová: Předcházíme poruchám učení. Praha: Portál, 1996.

Etiologie

Klasická teorie příčin obtíží dle O. Kučery 60. léta 20. stol. (Zelinková, 2003)

- 50 % dětí lehká mozková dysfunkce (LMD) – příčiny encefalopatické,
- 20 % dědičnost – příčiny hereditární,
- 15 % kombinace dědičnosti a LMD – příčiny smíšené,
- 15 % etiologie neurotická nebo nejasná

Současné teorie (Zelinková, 2009)

- Biologicko – medicínská rovina
- Kognitivní rovina
- Behaviorální rovina

Biologicko – medicínská rovina

- Genetika
- Struktura a fungování mozku
- Hormonální změny
- Cerebelární (mozečkové) teorie

Kognitivní (poznávací) rovina

- Fonologický deficit
- Vizuální deficit
- Deficity v oblasti řeči a jazyka
- Deficity v procesu automatizace
- Deficity v oblasti paměti
- Deficity v časovém uspořádání ovlivňující rychlost kognitivních procesů (rychlé pojmenování po sobě následujících podnětů)
- Kombinace deficitů (nejčastější příčina)

Behaviorální rovina

- Rozbor procesu čtení
- Rozbor procesu psaní
- Rozbor chování při čtení, psaní a při běžných denních činnostech

Základní příčiny dle doby vzniku

- Období prenatální
 - o onemocnění matky, kouření, alkohol, nedostatečný přísun kyslíku.
- Období perinatální

- dlouho trvající porod, překotný porod, poškození hlavičky novorozence, hypoxie.
- Období postnatální
 - infekční nebo hořečnatá či jiná onemocnění, do 2 let věku dítěte.

LMD

- lehká mozková dysfunkce, lehká dětská encefalopatie, malá mozková poškození
- Třesošlavá (1989), Train (1996)
- pojem LMD se začal používat v souvislosti se SPU v 60. letech 20. stol. □ příčinou SPU mohou být drobná neurochemická poškození určitých částí CNS
- vývojovou poruchou neurochemických spojů, jejichž úkolem je předávání informací v jednotlivých částech mozku
- u nás pojem vžitý pro poruchu pozornosti
- V zahraničí ADD, ADHD
 - (u nás dříve hypoaktivní nebo hyperaktivní forma LMD).
- Souhrnné označení pro celou řadu projevů dítěte na bázi strukturálních změn CNS.
- U dětí s LMD se mohou, ale nemusejí projevit SPU, stejně tak SPU mohou, ale nemusejí vznikat na podkladě LMD.

Projevy chování dítěte s LMD ve škole (Matějček)

- Nápadně nerovnoměrný vývoj jednotlivých mentálních funkcí.
- Zvýšená pohyblivost a neklid.
- Nesoustředění a těkavost.
- Impulzivita a překotnost reakcí.
- Nápadné výkyvy nálad a duševní výkonnosti.
- Tělesná neobratnost.
- Poruchy a nápadné nedostatky ve vnímání a představivosti.

ADD

- Attention Deficit Disorder
- porucha pozornosti bez hyperaktivity
- prostá porucha pozornosti
- neobjevuje se impulzivita a hyperaktivita
- hypoaktivní
- denní snění, pomalí
- problém se zaměřením a udržením pozornosti.
- obtížně navazují sociální vztahy

Projevy ADD – porucha pozornosti bez hyperaktivity (Riefová, 1999)

- snadná rozptýlenost vnějšími projevy
- problémy s nasloucháním a s plněním pokynů
- potíže se zaměřením a udržením pozornosti
- potíže se soustředěním na úkol a jeho dokončením
- nevyrovnaný výkon ve škole (v práci)
- „vypínání“ pozornosti, což působí jako zasněnost
- nepořádnost
- nedostatečné studijní dovednosti
- potíže se samostatnou prací
- častěji u dívek, menší skupina než ADHD
- SPU se v této skupině vyskytují častěji než u ADHD

ADHD

- Attention Deficit Hyperactivity Disorder
- porucha pozornosti s hyperaktivitou (Barkley, 1990 in Zelinková, 2003)
- vývojová porucha charakteristická věku dítěte nepřiměřeným stupněm pozornosti, hyperaktivity a impulzivity
- potíže jsou chronické a nelze je vysvětlit neurologickými, senzorickými, motorickými, emocionálními problémy či MR
- neschopnost dodržovat pravidla chování a provádět delší pracovní výkony
- ovlivnění vztahů mezi jedincem, rodinou, školou a společností

Projevy ADHD (Bartoňová, 2006)

- impulzivita
 - o mluví, když nejsou tázáni, vykřikování, zbrklé provádění zadání.
- slabá pracovní paměť - denní aktivity
- dys-organizace
 - o problémy s plánováním, zapamatování kroků, směrů, materiálů
- hyperaktivita - neposednost, roztěkanost
- nepozornost
 - o denní snění, rozladěnost, neschopnost udržet pozornost.
- obtíže při zpracování verbálních informací
 - o jazykové problémy
- častěji u chlapců
 - o riziková skupina z hlediska antisociálního chování

Děti s ADHD mají (Bartoňová, 2006)

- tendence zapojit ruce
 - o potřebují se dotknout, manipulovat, potřeba malého předmětu,
- slabé výsledky v didaktických situacích
 - o potřebují aktivně začlenit, udržovat krátkodobé aktivity,
- bývají méně zralé, než jejich vrstevníci,
- nerovnoměrné projevy □ negativní mínění učitelů,
- potřebu nejen medikamentů, ale také dovedností,
- potřebu pomoci od rodičů, spolupráce školy a rodiny,
- odlišné styly učení (globální styl učení)

ADHD

- ADHD – žáci potřebují (Bartoňová, 2006):
 - o stručnost,
 - o různorodost, multisenzoriální přístup, oživení učiva,
 - o strukturu,
 - o zapojit ruce – kinestetické učení,
 - o aktivně začlenit.
- ADHD – nástroje učitelů (Bartoňová, 2006):
 - o neseďte v lavicích, lavice do U, skupinová práce,
 - o komunikace s rodiči,
 - o barevnost,
 - o pestrost pomůcek – ne přílišná,
 - o strukturované seznamy, přehledy

Projevy SPU v chování

- Projevy v chování
- Pocity méněcennosti, snaha zakrýt obtíže
- Upozorňování na sebe (šáskování, vykřikování)
- Neodpovídající hodnocení a klasifikace
- Nepříznivé hodnocení učitelem, rodiči
- Negativní vztah ke škole
- Školní fobie
- Záškoláctví
- Psychosomatické obtíže

Primárně (součást obrazu LMD a deficitů dílčích funkcí):

- poruchy pozornosti,
- infantilní chování,
- zvýšená vzrušivost.

Sekundárně (důsledek neúspěchu):

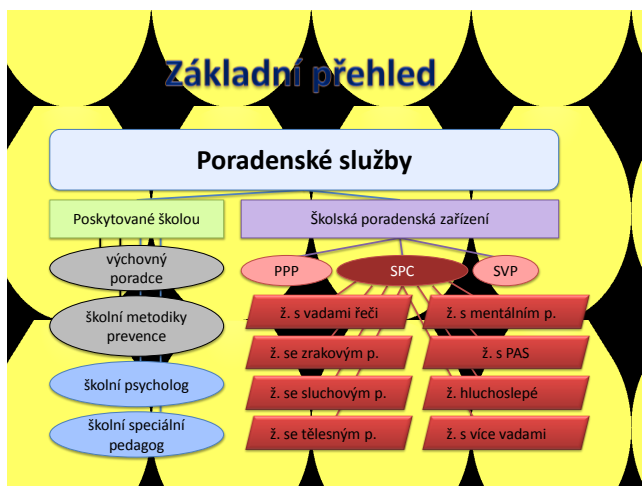
- obranné a vyhýbavé mechanismy,
- kompenzační chování,
- agresivita a projevy nepřátelství,
- úzkostné stažení se do sebe.
- → Kooperativní učení.

Poradenství

Péče o žáky se SPU

- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních
- Školská poradenská zařízení (§ 3)
 - o pedagogicko-psychologická poradna (PŘÍLOHA č. 1)
 - o speciálně pedagogické centrum (PŘÍLOHA č. 2)
- Školní poradenská pracoviště (PŘÍLOHA č. 3)
 - o výchovný poradce
 - o školní metodik prevence
 - o školní psycholog
 - o školní speciální pedagog

Základní přehled

Poradenské služby

- 70. léta 20. stol. – vznik Pedagogicko-psychologických poraden (PPP)
- po roce 1990 – vznik speciálně pedagogických center (SPC)
- soukromé služby a poradenství
- neziskové organizace (např. peer programy)
- určené
 - o dětem/žákům
 - o rodičům
 - o pedagogickým pracovníkům
- spolupráce s
 - o lékaři, soudy
 - o orgány podílejícími se na prevenci sociálně patologických jevů a drogových závislostí
 - o odbor péče o dítě
 - o referáty sociálních věcí a jinými odbornými institucemi

Pedagogicko-psychologická poradna PPP

- poskytuje služby pedagogicko-psychologického a speciálně pedagogického poradenství a pedagogicko-psychologickou pomoc při výchově a vzdělávání žáků;
- děti a mládež od 3 do 19 let (do ukončení vzdělání na SŠ)
- péči zajišťuje
 - o speciální pedagog, psycholog, sociální pracovníce
- hlavní náplní práce PPP je
 - o diagnostika, intervence, nápravná (reedukační) péče, terapie a prevence
- zjišťuje
 - o pedagogicko-psychologickou připravenost žáků na školu,
- provádí
 - o psychologická a speciálně pedagogická vyšetření pro zařazení žáků do škol, tříd, oddělení, studijních skupin s upravenými vzdělávacími programy pro žáky se zdravotním postižením

Speciálně pedagogické centrum (SPC)

zaměření

- poradenská činnost pro děti a žáky s jedním typem postižení,
- případně se souběžným postižením více vadami, kde dominuje typ postižení, pro které bylo SPC zřízeno

služby

- dětem od nejranějšího věku

- žákům do doby ukončení povinné školní docházky
- po dobu studia na SŠ a
- podle potřeby i pro jedince v období rané dospělosti

těžiště služeb

- systematická speciálně pedagogická psychologická a psychoterapeutická práce
- komplexní charakter

Středisko výchovné péče (SVP)

- definována zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních ve znění zákona č. 383/2005 Sb.
- spolupracuje s
 - o PPP, SPC
 - o orgány podílejícími se na prevenci sociálně patologických jevů a drogových závislostí
 - o referáty sociálních věcí a jinými odbornými institucemi
- poskytuje všestrannou preventivní speciálně pedagogickou péči a psychologickou pomoc
- činnost
 - o diagnostická
 - o poradenská
 - o psychoterapeutická
 - o výchovná a vzdělávací
- ambulantní nebo celodenní péče
 - o max. 2 měsíční dobrovolný pobyt

Vzdělávání žáků se SPU

Formy vzdělávání a poskytování reedukační péče vychází z doporučení PPP (SPC), Dys-centra, možnosti péče:

- individuální péče prováděná v rámci vyučování učitelem kmenové třídy
- individuální péče prováděná učitelem, který je absolventem speciálního kurzu
- třídy individuální péče při ZŠ
- cestující učitel
- speciální třídy pro děti s PU, PCH
- speciální školy pro děti s PU
- dětské psychiatrické léčebny
- individuální a skupinová péče (PPP, SPC, Dys-centra)

Dys-centra

- dobrovolná, nezávislá a nezisková sdružení občanů a právnických osob, která se zaměřují na problematiku SPU a CH;
- služby poskytují dětem se SPU, jejich rodičům, pedagogům i široké veřejnosti v odpoledních hodinách;
- spolupracují s PPP, poskytují péči formou individuálních sezení, skupinové terapie a relaxačních cvičení.
- reedukace SPU,
- kurzy nápravy GM,
- rozvoj jednotlivých oblastí,
- kurzy cizího jazyka pro žáky se SPU,
- práce s výukovými a reedukačními programy na PC,
- psychorelaxační cvičení,
- zájmové odpolední kroužky,
- prázdninové pobyty s reedukačním programem,
- vedení odborné knihovny,
- vzdělávací akce, přednášky,
- akreditované kurzy pro pedagogy, studenty, rodiče
- 1997 Asociace Dys-center, občanské sdružení

Žák s SPU je ten, ...

- který má od počátku školní docházky obtíže při osvojování dovedností (čtení, psaní, počítání);
- jehož výsledky školní práce jsou v rozporu s jeho rozumovými schopnostmi;
- který netrpí závažnou smyslovou vadou, ani mentálním nebo tělesným postižením (psaní);
- který má optimální podmínky pro školní práci;
- jehož potíže neustupují, i když mu byla poskytnuta potřebná péče (obtíže odolávají běžným pedagogickým postupům).

Základní podmínky vzdělávání žáků se SPU

- individuální péče, respektování pracovního tempa, časté opakování učiva - prodloužený čas
- individuální přístup pedagoga
 - o úprava či nahrazení nevhodných testových úloh, ne změna obsahu, ale přeformulování nebo vynechání,
- přihlédnutí k charakteru vady při klasifikaci a hodnocení
 - o kratší texty, čitelnost upřednostňovat před úpravností, názorné pomůcky

Základní podmínky vzdělávání žáků se SPU

- použití metod nápravy SPU,
- snížený počet žáků ve třídě
- upravený formát testových sešitů,
- kompenzační pomůcky – technické, didaktické,
- asistent,
- náhradní způsob zkoušky
- pravidelný režim dne,
- relaxace,
- spolupráce s rodiči

Zásady přístupu - nástroje učitelů

- lavice do U
- komunikace s rodiči
- barevně označené předměty
- různé materiály ke zlepšení pracovní paměti
- nutnost relaxace
- seznamy úkolů + označování dokončených
- záznamy probírané látky
- srozumitelné vyučování (systém, struktura)
- kooperativní vyučování
- množství práce
- časté procházení třídou, pozorování
- úkoly na tabuli, DŮ do deníčku
- užívání vizuálních pomůcek
- užívání barev
- zaměřovat pozornost
- praktické ukázky
- posadit žáka k sobě
- kamarád – pomoc
- Nemá ucelené chápání v oblasti numerických představ.
- Je schopen řešit daleko přesněji úlohu u tabule než v sešitě.
- Při řešení zadané úlohy je schopen si vybavit maximálně dva následující kroky.

Speciálně pedagogická péče ve vzdělávání

- speciální pedagog a učitel s absolvovaným kurzem,
- rozvoj a posílení oslabených funkcí CNS a osvojení potřebných dovedností,

- kompenzace impulzivity a zkrácené pozornosti,
- kompenzační pomůcky (kalkulátor, PC, magnetofon, speciální didaktické pomůcky),
- individuální přístup,
- informace pro zákonné zástupce,
- alternativní metody a postupy.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV)

- Část D: 8 Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami:
- Vzdělávání žáků se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním (podmínky vzdělávání).
- Vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním (podmínky vzdělávání).

Individuální vzdělávací plán (IVP)

- školský zákon (§18), vyhláška 73/2005 Sb. (§6),
- zpracovává se pro žáky integrované, žáky speciálních škol, žáky s hlubokým mentálním postižením,
- zpracovává jej třídní učitel ve spolupráci s poradenským pracovníkem, popř. výchovným poradcem, školním psychologem a zákonným zástupcem žáka,
- vychází z učebních dokumentů školy,
- obsahuje významné skutečnosti pro úspěšnou integraci žáka,
- obsahuje seznam pomůcek (kompenzační, didaktické),
- snížený počet žáků ve třídě,
- účast dalšího pedagogického pracovníka, asistenta pedagoga,
- obsah, rozsah, průběh poskytování individuálních potřeb
- vyšetření PPP, SPC, SVP, datum vyšetření,
- pedagogické postupy a metody,
- vyučovací předmět (y),
- speciálně pedagogickou a psychologickou péči,
- způsob hodnocení a klasifikace,
- předpokládané navýšení finančních prostředků,
- spolupráce se zákonnými zástupci,
- podíl žáka na řešení problému,
- jmenovité určení pracovníka PPP, SPC, SVP,
- podpisy ředitele školy, třídního učitele, vyučujícího, zákonného zástupce, poradenského pracovníka, popř. žáka

Hodnocení

Typy hodnocení

- formativní
- finální
- normativní
- diagnostické
- interní
- externí
- formální
- neformální
- závěrečné
- hodnocení průběhu
- hodnocení výkonu
- portfolio

- Hodnocení = úroveň vzdělání žáka k určitým cílům
- Klasifikace = číselné vyjádření hodnocení
- Slovní hodnocení = výrokové hodnocení
 - o Kriteriaální hodnocení = vychází z dosaženého stupně kvality vzdělávací činnosti
- Individualizované hodnocení = vychází z pokroku žáka

- vysvětlit ostatním rozdílný přístup
- vycházet ze znalostí příznaků postižení
- zvýraznit motivační složku hodnocení
- nechat zažít pocit úspěchu!!!
- hodnotit pouze jevy, které zvládl!!
- upřednostňování slovního hodnocení
- využívat různých forem hodnocení (bodové, mezistupně),
- výkony hodnotit spravedlivě
- požadavky do IVP
- u žáků s SPU minimalizovat stres a zkoušení u tabule

- individuální přístup
- předem informovat o zkoušení
- preference ústní formy

- písemnou formu ověřit ústně
- chválit za snahu
- hodnocení jen toho, co žák stihl
- specifický přístup při hodnocení uplatňovat ve všech předmětech, do kterých se postižení promítá,
- hodnocení schopnosti praktického použití jazyka
- tolerance slov, napsaných foneticky
- neopravovat červenou barvou
- následná práce s chybou

Slovní hodnocení (dříve širší slovní hodnocení)

- alternativní forma hodnocení,
- obsah má být pozitivně motivační i objektivně kritický,
- vyjádření toho, co žák v daném vyučovacím předmětu zvládl, v jaké kvalitě, vymezit další postup rozvoje žáka se zřetelem na vynaložené úsilí a k individuálním zvláštnostem žáka,
- pro rodiče problematické,
- zátěž pro učitele,
- učitel musí být sám přesvědčen o výhodách slovního hodnocení,
- různé formulace u různých žáků

Výhody

- zajišťuje žákům i rodičům větší a širší informovanost,
- postihuje celou osobnost žáka,
- nutí učitele mapovat všechny složky výkonu žáka,
- nehodnotí pouze výkony, ale celý proces,
- poskytuje vodítka k nápravě.

Nevýhody

- náročné na čas a formulace,
- svádí jen k hodnocení pozitiv,
- nesrozumitelné pro rodiče,
- malá možnost srovnávání

Diagnostické metody hodnocení

- Soustavné pozorování žáka
- Rozhovor
- Analýza výsledků činnosti žáků (písemných prací, kreseb, projektů, výrobků)

- Konzultace s kolegy (psychology, lékaři) či rodiči
- Zkoušení:
 - o ústní (orientační, klasifikační), písemné, praktické
 - o individuální, skupinové, hromadné
- Didaktické testy:
 - o orientační – nestandardizované,
 - o normalizované - standardizované

Reedukace SPU

PhDr. Soňa Chaloupková, Ph.D.

- viz materiály

Diagnostika

Speciálněpedagogická diagnostika

- Charakteristika, oblasti diagnostiky - Přehled diagnostických metod - Nápravné metody speciální pedagogiky – reedukace, kompenzace, rehabilitace

Depistáž

- = vyhledávání SPU
- provádí učitel po nástupu dítěte do ZŠ
- rodiče
- během 1. a 2. třídy – nedostatečnost
- jistota až koncem 2. třídy → poslat do poradny

Základní diagnostika probíhá v:

- Pedagogicko-psychologické poradně (PPP).
- Speciálně-pedagogickém centru (SPC).
- Středisku výchovné péče (SVP).

Diagnostika SPU

- je východiskem výchovně-vzdělávacího procesu a především reedukace
- zaměřena na kognitivní a percepční funkce

Diagnostické metody (Přinosilová, 2004)

- Základní dělení ve speciální pedagogice:
 - o METODY OBECNÉ (RA, OA, A prostředí)
 - o METODY SPECIÁLNÍ

- pozorování, explorační metody (dotazník, rozhovor), diagnostické zkoušení (ústní, písemné, praktické), testové metody, případové studie (kazuistika), rozbor výsledků činnosti (písemné práce, výtvarné činnosti, zájmové činnosti), přístrojové metody (audiometr, tapping, mozaikový tachistoskop, PC)
- Podle zaměření metod:
 - METODY PŘÍMÉ = zaměřeny přímo na aktivity jedince (př. analýza školních výkonů)
 - METODY NEPŘÍMÉ = zaměřeny na údaje, které s aktivitami souvisí (př. rozhovory)

Diagnostika SPU

- učitel, PPP
- cílem je stanovení
 - úrovně vědomostí a dovedností,
 - poznávacích procesů,
 - sociálních vztahů,
 - osobnostních charakteristik,
 - dalších faktorů podílejících se na úspěchu či neúspěchu dítěte.
- Úvodní vyšetření
 - rozhovor s rodiči, rozhovor s učitelem, popřípadě školní dotazník, rozhovor s dítětem
→ osobní anamnéza (OA), rodinná anamnéza (RA), anamnéza prostředí.
- Diagnostické prostředky
 - speciální zkoušky vypovídající o intelektové úrovni dítěte a výkonech v jednotlivých oblastech percepce.
- Diagnostická kritéria

Na stanovení diagnózy se podílí

- speciální pedagog
 - analýza ped. údajů, vyšetření výukové úrovně, vyšetření percepčně-kognitivních zkoušek, školní dotazník,
- psycholog
 - stanovení úrovně rozumových schopností – vyšetření inteligence pomocí standardizovaných testů (odhalení nepravé dyslexie = pseudodyslexie □ diferenciální diagnostika).
 - Pražský dětský Wechslerův test (PDW test), Ravenovy progresivní matice
- další specialisté - neurolog, foniatr, oftalmolog, pediater.

Jednotlivé diagnostické zkoušky

- Vyšetření výkonu čtení.
- Úroveň písemného projevu.
- Úroveň matematických schopností.
- Poruchy sluchového vnímání.
- Poruchy zrakového vnímání.
- Vyšetření laterality.
- Poruchy vnímání prostorové orientace.
- Vyšetření představy prostoru.
- Vnímání časové posloupnosti.

Deficity dílčích funkcí

- SINDELAROVÁ – Předcházíme poruchám učení
 - o metodika zaměřená na děti předškolního věku a prvních ročníků,
- POKORNÁ, KUCHARSKÁ, ŠVANCAROVÁ – Test ke screeningu specifických poruch, 1997.
- Screening POKORNÉ, 1996.
- Sheffieldský screeningový test diagnostiky dyslexie – pro předškolní věk.
- Test rizika poruch čtení a psaní pro rané školáky KUCHARSKÁ, ŠVANCAROVÁ, 2001.

Prevence

- PRIMÁRNÍ PREVENENCE
 - o osvěta
- SEKUNDÁRNÍ PREVENENCE
 - o porucha se již projevila
 - o Edukativně stimulační skupiny
- TERCIÁLNÍ PREVENENCE
 - o odstraňujeme znovu se opakující problémy, zabráňujeme jejich zhoršení
 - o PU+PCH
 - o zásah do sociálního prostředí

Literatura

- BARTOŇOVÁ, M. Specifické poruchy učení a chování. In: PIPEKOVÁ, J. a kol.: Kapitoly ze speciální pedagogiky. Brno: Paido, 2010.
- BARTOŇOVÁ, M. Kapitoly ze specifických poruch učení I. Vymezení současné problematiky. Brno: MU, 2004. ISBN 80-210-3613-3.
- BARTOŇOVÁ, M. Kapitoly ze specifických poruch učení II. Reedukace specifických poruch učení. Brno: MU, 2005. ISBN 80-210-3822-5.
- ZELINKOVÁ, O. Poruchy učení. Přepřacované a rozšířené 11. vyd. 2009, ISBN 978-80-7367-514-1.
- BARTOŇOVÁ, M. (ed.) Edukace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Zaměření na edukaci žáků se specifickými poruchami učení. Brno: MSD. ISBN 80-86633-38-1.
- BARTOŇOVÁ, M. Specifické poruchy učení. Text k distančnímu vzdělávání. Brno: Paido. 2012. ISBN 978-80-7315-232-1
- BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ, M.: Strategie ve vzdělávání žáků se SVP a SPU. Texty k distančnímu vzdělávání. Brno: Paido, 2007.
- MATĚJČEK, Z. Dyslexie. Jinočany: HaH, 1993, 1995.

Osobnost žáka s SPU a ADHD a ADD